

Udruga GROZD – Glas roditelja za djecu
Zagrebačka cesta 190, 10000 Zagreb
www.udruga-grozd.hr

**Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova
n/r Gordane Lukač-Koritnik, dipl. iur.
Preobraženska ul. 4
10000 Zagreb**

Zagreb, 13. ožujka 2007.

Poštovana gospođo Lukač-Koritnik,

obraćamo Vam se povodom objavljivanja mišljenja Vašeg Ureda o programima zdravstvenog odgoja i obrazovanja.

O zakonskim obvezama koje spominjete u svom očitovanju kao što su: briga o ustavnom načelu ravnopravnosti spolova i borba protiv diskriminacije na temelju spola, bračnog ili obiteljskog statusa te spolne orijentacije, posvetili smo pri izradi našeg programa posebnu pažnju.

Te kriterije, uz još neke, koje obvezno mora zadovoljiti svaki program zdravstvenog odgoja, postavila je i pravobraniteljica za djecu gđa Mila Jelavić. Ona ističe standarde poštovanja zaštite ljudskih prava, ravnopravnosti spolova i suzbijanja svih vrsta diskriminacije i homofobije.

Što se tiče pravne usklađenosti našeg programa s tim kriterijima, donosimo **sažetak stručnog mišljenja koje je izradila prof. dr. sc. Dubravka Hrabar**, predstojnica katedre za obiteljsko pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu:

*"Glede očitovanja **pravobraniteljice za djecu** od 26. siječnja 2007. godine, mogu se referirati samo na poneke od njezinih primjedaba, za koje smatram da sam kompetentna iz vidokruga prava, odnosno obiteljskog prava i poglavito prava djece.*

*Ponajprije, smatram da su upute koje su dane (str. 1. i 2.) mjerodavne i sadržajno korektne, jer odražavaju zahtjeve za zaštitom dobrobiti djece. No, proučivši Eksperimentalni program zdravstvenog odgoja i obrazovanja (za osnovnu te trogodišnju i četverogodišnju srednju školu) koji predlaže udruga GROZD, smatram da oni **udovoljavaju upravo navedenim zahtjevima.**"*

1) U našem se programu velika pažnja posvetila ravnopravnosti spolova i jednakoj vrijednosti svih učenika bez obzira na bilo kakve razlike među njima. U uvodnom modulu svakog razreda postoje dva cilja: "razvijati poštovanje prema svakoj osobi bez obzira na neslaganje u mišljenjima" i "razvijati stav da su svi u grupi jednako važni i da imaju jednako dostojanstvo". Već u drugom modulu 5. razreda potičemo učenike da otkriju razlike između stvarnih obilježja, razlika ženskog i muškog spola te stereotipnih ideja i tipičnih svojstava koja društvo pripisuje ženskom i muškom spolu. U tom modulu učenici raspravljaju i o stavovima o ženskom i muškom spolu nekad i danas. U osmom modulu 5. razreda razvija se "spremnost za suprotstavljanje predrasudama, diskriminaciji i nepravdi". U 4. modulu 7. razreda "razvija se svijest o jednakoj vrijednosti i međusobnom nadopunjavanju spolova". U srednjoj školi, u 3. razredu, cijeli 9. modul posvećen je prevenciji nasilja zbog spolnih razlika, prevladavanju predrasuda i diskriminacije na temelju spolnih razlika. Prvi cilj u tom modulu glasi: "uvidjeti da su žene i muškarci različiti, ali jednaki u dostojanstvu". Kad se u 4. modulu 4. razreda govori o ulogama u braku, naglašava se potreba ravnopravnosti, podjele poslova, mladi

razmišljaju o načinima usklađivanja karijere te angažmana u obitelji i muškarca i žene, a sve su to bitne i životne teme koje doprinose razvitku ravnopravnosti spolova.

2) Povezanost ljubavi, intimnih odnosa i spolnih odnosa pokazuju brojna znanstvena istraživanja. "Intimnost je specifičan doživljaj složen od mješavine osjećaja bliskosti, prisnosti, razumijevanja, pripadanja i zajedništva s partnerom uz osjećaj povjerenja i potrebu potpune otvorenosti, otkrivanja i bezrezervnog predavanja partneru." (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Navod iz našeg programa; "razvijati svijest o tome da je spolni odnos fizička oznaka predanja jedne osobe drugoj i da on dobiva svoj stvarni smisao samo u cjelovitom odnosu utemeljenom na ljubavi između muškarca i žene u trajnoj i vjernoj zajednici (braku)" u skladu je sa spomenutim znanstvenim spoznajama. Ako odnos nema, primjerice, komponentu opredjeljenja za trajnost veze, što je karakteristika braka, a nije izvanbračne zajednice, ako nema sigurnosti koja ide uz to opredjeljenje, taj će se nedostatak osjećati i u spolnim odnosima (Johnson, 2005). Jasno je vidljivo da mi nismo rekli da spolni odnosi izvan braka nemaju smisla, no istraživanja jasno pokazuju da su spolni odnosi u kontekstu ljubavi kakvu opisujemo drugačiji od spolnih odnosa izvan tog konteksta. Također, jasno je da brak sam po sebi ne podrazumijeva tu kvalitetu odnosa, odnosno, nedvojbeno je da postoje brakovi u kojima je kvaliteta odnosa lošija od kvalitete odnosa u nekim izvanbračnim zajednicama. Međutim, prosječno nije tako. Učenici imaju pravo biti upoznati sa spomenutim znanstvenim spoznajama. Pravo na obrazovanje je jedno od važnijih prava koje djeci osigurava Konvencija o pravima djeteta. "Države stranke...će osigurati djetetu pristup informacijama i materijalima iz raznovrsnih domaćih i međunarodnih izvora, napose onih kojima je cilj promicanje socijalne, duhovne i moralne dobrobiti djeteta..." (Čl.17, Konvencije o pravima djeteta). Vjerujemo da i u ovom slučaju mladi imaju pravo razgovarati o spomenutim znanstvenim spoznajama koje govore o pozitivnim i negativnim aspektima određenog ponašanja te na taj način nikog ne diskriminiramo, već, dapače, doslovno svakom učeniku dajemo smjernice da lakše, između više oblika ponašanja, odabere onaj oblik koji će ga učiniti sretnom i dobrom osobom.

Da se u spomenutom slučaju ne radi ni o kakvoj diskriminaciji vidljivo je i iz **stručnog pravnog mišljenja koje je izradila prof. dr. sc. Dubravka Hrabar:**

"Glede primjedbe pod toč. 3. (str. 4.) smatram neutemeljnom tvrdnju pravobraniteljice za djecu kako «preferiranje bračne zajednice kao i stav prema razvodu braka u neskladu je s Obiteljskim zakonom». Nadalje, očitovanje pravobraniteljice da navodi o razlozima rastave braka «neutemeljeni su i predstavljaju očit primjer diskriminacije, kako za osobe na koje se odnose, tako i za djecu razvedenih roditelja» - ne stoji.

*Obiteljski zakon **ne preferira** nijedan oblik obiteljskih zajednica (tj. brak ili izvanbračnu zajednicu), već pravne norme svojim dosegom ukazuju na to da je brak pravno sigurniji institut. Naime, u okvirima bračnog prava, osim forme koja je propisana za sklapanje braka i pretpostavaka za njegovo nastajanje, postoji sustav osobnih prava i dužnosti bračnih drugova, na koje ih zakonodavac obvezuje. Tako, primjerice, bračni su drugovi obvezani na **međusobnu vjernosti, uzajamno pomaganje i poštovanje te održavanje skladnih bračnih i obiteljskih odnosa** (čl. 32. st. 1. i 2.). Takve obveze i prava nisu predviđeni za izvanbračnu zajednicu, jer je ona neformalna i u tom smislu neutuživa, dok braku zakonodavac pruža jaču pravnu zaštitu, upravo u smislu razvoda braka. Omogućavanje posvojenja djeteta od strane bračnih partnera odražava pozitivan stav zakonodavca prema braku kao temelju obitelji i još je jedan primjer da je brak pravno vredniji institut, iako za neke pojedince opterećen većim zahtjevima (u smislu pretpostavaka za postojanje i nastanak, oblika sklapanja, međusobnih osobnih prava i dužnosti, formaliziranog brakorazvodnog postupka i sl.). No, kako je zakonske pretpostavke za sklapanje braka vrlo lako ispuniti, još uvijek velika većina građana RH sklapa brakove, a ne izvanbračne zajednice.*

*Glede druge tvrdnje o navođenju **brakorazvodnih uzroka** kao diskriminirajućih okolnosti prema bračnim drugovima i djeci iz takvih brakova, ona je neprecizna. Naime, iz ranijih statistika brakorazvodnih uzroka (dok su bili zakonom imenovani), proizlazi da se bračni drugovi najčešće razvode zbog nesuglasnosti naravi. Razvod braka je za 1/5 brakova, bračnih drugova i djece realnost, pa ne smatram da je upozorenje na razvod i uzroke koji do njega dovode diskriminirajuće. Iza svakog razvoda postoji neki životni razlog i pravni uzrok (tj. brakorazvodni uzrok). Upozoriti, educirati mlade ljude o tome, smatram samo korisnom informacijom, a ne diskriminirajućom činjenicom. Kad bi se, što u programu nije slučaj, govorilo o tome da su djeca iz razvedenih brakova i njihovi roditelji manje vrijedni i uspješni ljudi, tada bi to odgovaralo predodžbi pravobraniteljice za djecu o neodgovarajućem stavu programa prema razvodu braka."*

3) Kad govorimo o homoseksualnosti u našem programu, jasno odvajamo govor o homoseksualnim osobama od govora o homoseksualnom činu. Kad govorimo o osobama, ističemo potrebu razvijanja stava o "prihvatanju svake osobe bez obzira na njena mišljenja, orijentaciju ili ponašanje", stava "da je svaka osoba sama po sebi vrijedna, bez obzira što u životu izabere" i stava "da su svi u grupi jednako važni i da imaju jednako dostojanstvo". Zbog toga je naš program u skladu sa zakonom o istospolnim zajednicama te promiče toleranciju i poštivanje svake osobe. Kad govorimo o homoseksualnom činu, smatramo da mladi imaju pravo saznati znanstvene činjenice o anatomiji i fiziologiji ljudskog tijela (primjerice, epitel vagine je višeslojni pločasti dok je epitel debelog crijeva jednoslojni cilindrični, dakle, prirodno je stvorena komplementarnost muškog i ženskog spolnog organa, a nije stvorena komplementarnost muškog spolnog organa i debelog crijeva. Drugi primjer je notorna činjenica da se iz heteroseksualnog spolnog odnosa ne mora, ali može začeti dijete dok se iz homoseksualnog ne može itd.) koje pokazuju da je homoseksualni odnos po brojnim karakteristikama suprotan prirodi ljudskog tijela. Također, kod analnog odnosa veća je mogućnost prijenosa spolno prenosivih bolesti. Uz to, brojna istraživanja govore da među istospolnim partnerima postoji manje vjernosti te da veze traju kraće nego kod heteroseksualnih zajednica (Kuyper LM, Lampinen TM, Chan K, Miller ML, Schilder A, Hogg RS. Similar Sexual Behaviors With Casual Partners Among Gay Men With and Without a Regular Partner. Sex Transm Dis. 2005 Mar;32(3):203-205.). Smatramo da su to znanstvene spoznaje koje mladi imaju pravo znati i o njima razgovarati, jednako kao što imaju pravo razgovarati o pozitivnim i negativnim aspektima bilo kojeg drugog ponašanja. Taj razgovor ne diskriminira nijednu osobu. Smatramo, dakle, da treba lučiti ponašanje od osobe. Na svako ponašanje se moramo kritički osvrnuti, a svaku osobu moramo prihvaćati i poštivati.

I o ovome se očitovala **prof. dr. sc. Dubravka Hrabar**: "*U navedenim stavovima se, sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova, odnosno Zakonu o istospolnim zajednicama (čl. 21.) ne radi o diskriminaciji.*"

Vjerujemo da smo Vas ovim odgovorom upoznali s argumentima koji dokazuju sukladnost našeg programa sa svim hrvatskim i međunarodnim pravnim propisima te s argumentima koji dokazuju neprijepornu kvalitetu našeg programa koju su potvrdili brojni stručnjaci (recenzenti, Povjerenstvo), moralni autoriteti (predstavnici četiri najveće vjerske zajednice u Hrvatskoj) te brojni roditelji. Nadamo se da će programi zdravstvenog odgoja i obrazovanja pokazati dobre rezultate, a sve s ciljem dobiti hrvatske djece i hrvatskog društva.

S poštovanjem,

Ladislav Ilčić, prof.,

koordinator izrade programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja udruge GROZD

Na znanje:

1. Ministar znanosti, obrazovanja i športa, prof. dr. sc. Dragan Primorac
2. Ministar zdravstva i socijalne skrbi, doc. dr. sc. Neven Ljubičić
3. Povjerenstvo za zdravstveni odgoj i obrazovanje Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi
4. Pravobraniteljica za djecu, Mila Jelavić, dipl. iur.